

„TURYZM” 1991, z. 2

Jan Stachowski

GEOGRAFIA TURYZMU W POLSCE LAT DZIEWIĘCDZIESIĄTYCH

LA GÉOGRAPHIE DU TOURISME EN POLOGNE DES ANNÉES QUATRE—VINGT—DIX

GEOGRAPHY OF TOURISM IN POLAND OF THE 90'S

Formułując opinię o geografii turystyki w Polsce w najbliższym dziesięcioleciu pragnę zwrócić uwagę na kwestie, które w moim przeświadczeniu będą miały decydujące znaczenie w kształtowaniu jej przyszłego oblicza jako nauki.

Jeśli odwołamy się do systemowego ujmowania nauki, geografia turystyki to system będący zbiorem wzajemnie powiązanych elementów—podsystemów, takich jak: geografowie prowadzący badania naukowe, wiedza z odnośnego zakresu, zbiór wykorzystywanych metod i technik badań oraz zbiór stosowanych narzędzi badań. Podsystemem sprawczym warunkującym funkcjonowanie geografii turystyki jako systemu są geografowie, oni bowiem określają odpowiednie stopnie rozwoju pozostałych elementów systemu, siłę i charakter związków między nimi. Funkcjonowanie systemu geografii turystyki jako nauki uzależnione jest także od jego otoczenia. W otoczeniu tym należy wyróżnić przede wszystkim przedmiot jej zainteresowania. W otoczeniu systemu tej nauki występują także inne zainteresowane tym przedmiotem nauki, z którymi system geografii turystyki pozostaje we wzajemnych oddziaływaniach. Otoczenie systemu geografii turystyki to również szeroko rozumiane zewnętrzne uwarunkowania jej funkcjonowania, obejmujące m. in.: środki finansowo-materialne i organizację badań naukowych w kraju, zapotrzebowanie na wiedzę z zakresu tej nauki zgłaszane spoza systemu, w szczególności przez czynniki wykorzystujące ją do celów praktycznych, zapotrzebowanie na wyspecjalizowane w zakresie tej nauki kadry.

Sądzę, że bez większych kłopotów jesteśmy w stanie sformułować opinię o dzisiejszym obliczu geografii turystyki w Polsce. W jego charakterystyce należałoby wskazać: grupę kilkudziesięciu geografów prowadzących badania naukowe w zakresie geografii i turystyki, a w jej ramach co najmniej 2 zespoły naukowo-badawcze; znaczące efekty w zakresie poznania różnych aspektów przedmiotu badań; osiągnięty poziom metodologii i metodyki badań, w pełni porównywalny z poziomem innych nauk geograficznych. Jak dotąd, był to system funkcjonujący w sposób progresywny, bez wyraźnych, wewnątrzsystemowych zagrożeń jego funkcjonowania.

O wiele trudniejsze wydaje się sformułowanie opinii odnośnie do dzisiejszego stanu otoczenia systemu geografii turystyki w Polsce. Od pewnego czasu w otoczeniu tym zachodzą procesy w istotnym zakresie przeobrażające go. Na szczególną uwagę zasługują procesy, którym podlega przedmiot badań. Ich konsekwencją jest dezaktualizacja rezultatów poznania w wielu zakresach przedmiotu, a zarazem ujawnienie zupełnie nowych zakresów poznania, kwalifikowanych w ramy przedmiotu. Spośród procesów, które wywoływały i nadal wywoływać będą zmiany w przedmiocie geografii turystyki należy wyróżnić:

1) głęboko zaawansowane procesy degradacji środowiska przyrodniczego na obszarze prawie całego kraju, zmieniające dotychczasowe oceny zasobów turystycznych tego środowiska, zmieniające struktury przestrzenne tych zasobów;

2) niedostatecznie kontrolowany postęp urbanizacji i uprzemysławiania przy równoczesnym pogarszaniu się ekologicznych warunków codziennego bytowania ludności na obszarach już wysoko zurbanizowanych i uprzemysłowionych;

3) utrzymującą się tendencję spadku stopy życiowej, obejmującą coraz szersze kręgi społeczeństwa;

4) postępujące ograniczanie zakresu funkcji socjalnych spełnianych przez uspołecznione jednostki gospodarki, instytucje i organizacje, zarówno wskutek niedostatecznych dochodów i budżetów, jak i zmian systemów finansowych w związku z inicjowanymi: intensyfikacją, restrukturalizacją i prywatyzacją gospodarki i przebudową ustroju państwa;

5) postępującą dekapitalizację zagospodarowania turystycznego i paraturystycznego wskutek niedostatku środków na remonty, konserwacje, inwestycje uzupełniające itp.;

6) wprowadzanie nowych systemów podatkowych, cenowych i placowych, zmieniających dotychczasowe warunki utrzymywania i eksploatacji, a jednocześnie dostępności dla ludności obiektów i urządzeń turystycznych i paraturystycznych;

7) postępującą komercjalizację usług turystycznych, postrzeganie tego rodzaju usług jako istotnego źródła dochodów budżetów jednostek administracyjnych stopnia podstawowego.

Zmianom podlega również sfera warunków funkcjonowania nauki, a w jej ramach m. in. zasady finansowania i organizacji badań naukowych, status prawny pracowników nauki itd.

Oczywiste staje się, że zmiany w ramach dotychczasowego przedmiotu zainteresowania geografii turystyki muszą znaleźć odzwierciedlenie w sferze problematyki badań. Wśród zadań badawczych stojących przed geografiami turystyki w początku lat dziewięćdziesiątych należy w pierwszej kolejności wymienić:

- 1) aktualną ocenę zasobów i potencjału turystycznego środowiska przyrodniczego i turystycznych walorów pozaprzyrodniczych Polski;
- 2) aktualną charakterystykę migracji turystycznych, obejmującą m. in. poznanie dominujących przesłanek motywujących do tych migracji, poznanie głównych form i struktury przestrzennej tych migracji;
- 3) obserwację przemian w zagospodarowaniu turystycznym kraju, zwłaszcza z punktów widzenia: ekologicznego stanu obszarów turystycznych, kształtowania się popytu turystycznego, zmian w sferze własności, modyfikacji systemów podatkowych i innych;
- 4) analizę kompleksu problemów wywołanych komercjalizacją usług turystycznych;
- 5) aktualne systematyzacje (typologie, klasyfikacje, regionalizacje) zjawisk turystycznych.

Jakie możliwości przyszłego funkcjonowania geografii turystyki rysują się dziś, tj. jak sądzę, w momencie przełomowym?

Aktualny stan systemu geografii turystyki wskazuje, iż możliwości tkwiące wewnątrz systemu są znaczne i z pewnością mogą zapewnić badania ustalonej problematyki w zakresie i na poziomie co najmniej takim samym, jak dotąd. Główne determinanty przyszłego funkcjonowania tego systemu zawierać się będą w jego otoczeniu, w przyszłych warunkach prowadzenia badań naukowych w naszym kraju. Zasadniczym czynnikiem będą środki finansowe. Trudno jest dziś przewidywać, jakie będą możliwe źródła i skala finansowania badań o charakterze podstawowym. Należy założyć, że jakaś forma centralnego finansowania badań tego typu zostanie utrzymana. Dostępność tych środków, z pewnością ograniczonych i w warunkach konkurencji, będzie pochodną doniosłości oferty problematyki badawczej proponowanej przez wykonawców. Być może pojawią się nowe źródła finansowania badań, zwłaszcza badań stosowanych. Może będą nimi władze gmin, w których występują zjawiska turystyczne, może będą to komórki planowania przestrzennego itp. zleceńodawcy. Prawdopodobne wydaje się założenie, że komercjalizacja

usług turystycznych winna podtrzymać, a może nawet zwiększyć zainteresowanie studiami na kierunku geografia turystyki (choć, jak wiadomo, dyplom danej specjalności nie jest warunkiem prowadzenia działalności gospodarczej z nią związanej). Pozwoliłoby to zachować stan kadr w okresie przejściowym i ich rozwój w przyszłości. Czynnikiem przyciągającym młodzież winna być atrakcyjna oferta programowa i formuła realizacyjna takich studiów.

Dr Jan Stachowski
Zakład Geografii Ekonomicznej
Instytut Geografii
Uniwersytet Mikołaja Kopernika
w Toruniu
ul. Danielewskiego 6
87-100 Toruń

Wpłynęło:
31 stycznia 1991 r.